

TARIX FANINI O'QITISHDA MUAMMOLI VAZIYAT METODINING AHAMIYATI

Burxonova Sabo Tulanovna

Toshkent Moliya Instituti Tel: (97)-750-00-68

Annotatsiya : Mamlakatimizda yuksak bilimli, intellektual rivojlangan yetuk avlodni voyaga yetkazish muhim vazifaga aylandi. Buning uchun har bir o'qituvchi o'z fanini zamonaviy pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda o'qitishning eng samarali usullarini yaxshi bilishi va ushbu sohadagi yangiliklarni tinimsiz o'rganib, o'z kasb mahoratini muntazam oshirib borishi zarur. Bu maqolada tarix fanining dolzarbligi, mashg'ulotlar davomida qo'llaniladigan innovatsion metodlar va ularning samarasi haqidagi masalalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston tarixi, tarix fanining dolzarbligi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, erkin fikrlash, pedagogik mahorat, yangi avlod, tarixiy tafakkur, jahon tajribasi, tarixiy voqea.

XI asr intellektual yoshlar asri bo'lib, bugungi yoshlar maktabgacha ta'lim muassasalarida va o'z oilalarida asosiy bilimlar, fan, sport, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha bilim va ma'lumotlarga ega bo'lmoqda, desak mubolag'a bo'lmaydi. Zamon va taraqqiyot jamiyatga zukko, teran fikrlaydigan o'quvchilarni yetishtirishni taqozo etayotganligi sababli, o'qituvchilar ularga o'qish jarayonida va darsdan tashqarida olgan bilim, ko'nikma va malakalarini o'rgatishlari zarur. O'quvchilarning erkin fikrlashiga ko'maklashish, ularning intellektual va ijodiy qobiliyatlarini oshirish, rivojlanishiga ko'maklashish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Yuqoridagi masalani ijobiy hal etish uchun zamonaviy o'qituvchilar hamisha o'z ustida ishlashi, har xil izlanishlar olib borishi, fan va texnika, sport yangiliklari, internet yangiliklaridan xabardor bo'lishi kerak. Yoshlarga o'z orzularini ro'yobga chiqarish yo'llarini haqiqiy dalil, dalil, faktlar orqali ko'rsatish o'qituvchining tajribasi va pedagogik mahoratiga bog'liq. Konstitutsiya, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, Ta'lim dasturida o'quvchilarning ijod erkinligi, madaniy, ilmiy va texnikaviy rivojlanishi kafolatlangan.

Konsepsiyaning 27-bandi ijrosini ta'minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasining "2021-2030-yillarda O'zbekistonda tarix fanini rivojlantirish konsepsiyasi" loyihasi e'lon qilindi.

Konsepsiya yaratish zarurati dunyoda tarix fanining rivojlanishi, yangi tarixiy bilimlarning ortib borishi, o'tmish voqealariga jamoatchilik qiziqishining kuchayishi, yangi avlod tarixiy mutaxassislarining shakllanishi bilan bog'liq. chuqur bilim va malakaga ega, ijodiy va tizimli fikrlaydigan, olingan ilmiy natijalarga ega o'qituvchilar va ilmiy xodimlar. Bu jamiyatda milliy o'zlikni anglash tuyg'usini mustahkamlashga xizmat qiladigan ta'lim, targ'ibot va tashviqot ishlarida samarali foydalanish, tarixiy tafakkurni tarbiyalash bilan bog'liq ekani aytiladi. Konsepsiya mazmunini O'zbekiston tarixining bugungi holatini tanqidiy tahlil qilish va mavjud muammolar, fan, ta'lim tizimini rivojlantirish, axborot makonini inobatga olgan holda samarali aloqa o'rnatish talablaridan kelib chiqib, ilg'or milliy va jahon tajribasi, asosiy maqsad, vazifalar va ustuvor yo'nalishlarni belgilash.

Mamlakatimizda yuksak bilimli, intellektual rivojlangan yetuk avlodni voyaga yetkazish muhim vazifaga aylandi. Buning uchun har bir o'qituvchi o'z fanini zamonaviy pedagogik va axborot

kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda o'qitishning eng samarali usullarini yaxshi bilishi va ushbu sohadagi yangiliklarni tinimsiz o'rganib, o'z kasb mahoratini muntazam oshirib borishi zarur. O'qituvchi birinchi navbatda o'z ustida ishlashi, o'z sohasiga oid yangiliklarni topishi, darsning qiziqarli o'tishi uchun turli faol usullardan foydalanishi, eng muhimi, o'quvchilarning fanga qiziqishini oshirish uchun barcha choralarni ko'rishi zarur. Buning uchun ta'lim muassasasi professor-o'qituvchilaridan yuksak bilim va mahorat talab etiladi. Ta'lim muassasalarida o'qitish sifati va samaradorligini oshirishda muammoli o'qitishning o'rni katta. Tarix fani o'qituvchilari dars jarayonida muammoli vaziyatlar yaratish va ularni yechish usullarini oldindan belgilab olishlari zarur.

Muammoli vaziyat yaratishda tarix o'qituvchisi quyidagi usullardan foydalanishi mumkin:

O'qituvchi o'quvchilarga dars mavzusi bilan bog'liq ziddiyatli vaziyatni tushuntiradi va uni hal qilish yo'lini topishni taklif qiladi;

Bitta masala yuzasidan turli nuqtai nazarlarni ifodalaydi;

Muammoni hal qilish uchun etarli ma'lumot bo'lmagan mavzularni tanlaydi va talabalarga ularni muhokama qilish imkoniyatini beradi.

Muammoli ta'lim usulini amalga oshirishda bir mavzu bo'yicha o'quvchilarga turlicha tushuntirishlar beriladi. So'ngra o'quvchilar o'rtasida mavzu bo'yicha suhbat o'tkaziladi. Masalan, O'zbekiston tarixi darsligidagi Buxoro amirligining tashkil topishi mavzusini oladigan bo'lsak, birinchi navbatda o'quvchilarga mavzu yuzasidan tushuntirishlar beriladi. Navbatdagi vazifa tarix o'qituvchisi muhokama qilgan masalani hamma uchun qiziqarli qilishdir. Talabalardan Buxoro amirligining davlat boshqaruvi, ijtimoiy-iqtisodiy hayoti va siyosatiga munosabat bildirishi talab qilinadi. Talabalar amirlik hayotidan olgan bilimlari asosida davlat haqidagi bilimlarini taqdim etadilar. 2-misol sifatida O'zbekiston Respublikasining mustaqillik e'lon qilinishi va u bilan bog'liq O'zbekistonning eng yangi tarixiga oid voqealarni keltirishimiz mumkin. Tarixdagi muammoli masalani hal qilish uchun quyidagi usullar qo'llaniladi:

Hozirgi muammoni turli nuqtai nazardan o'rganish va tahlil qilish;

Muammoli masalani har tomonlama taqqoslash va umumlashtirish;

Muammoli tarixiy voqea va hodisalarga oid faktlarni aniqlash va taqqoslash;

Muammoli vaziyatga qarab xulosa chiqarish kabi usullardan foydalanish mumkin.

Tarixda muammoli ta'limni qo'llashdan maqsad o'quvchilarga tarixiy voqea va hodisalar haqida tayyor bilim berish emas, balki ularni dars mavzusiga oid muammolar yuzasidan tadqiqot olib borish asosida ularni o'zlashtirishga o'rgatishdir. Talabalar o'rganishi uchun muammo o'quvchilarning bilim darajasi va intellektual imkoniyatlariga mos kelishi kerak. Tarixda mavjud muammoli vaziyatni hal qilish uchun berilgan topshiriqlar yangi bilimlarni egallash yoki muammoni aniqlash va aniq ifodalash yoki amaliy vazifani bajarishga qaratilgan. Talabalarning tarixiy voqea va holat bilan bog'liq muammoli vaziyat haqidagi tushunchasi uning kelib chiqish sabablarini va qay darajada bog'liqligini idrok eta olishi natijasida shakllanadi.

Ta'lim samaradorligini oshirishga e'tibor qaratish jarayonida O'zbekiston tarixini chuqur o'rganish, yoshlarni o'tmishimizning boy madaniy-ma'naviy merosi bilan tanishtirish, ularning jahon ilmiy tafakkuri va madaniyatiga qo'shgan hissasi, nomini madaniyatimizning yetuk allomalarining nomlarini ehtirom bilan tilga olish, ular bilan faxrlanish milliy iftixor ruhini singdirishga xizmat qiladi. Binobarin, davlatimiz va millatimizning chinakam ilmiy tarixini yaratish keng jamoatchilikimiz uchun nihoyatda muhim va dolzarb masalaga aylandi.

O'quvchilarning tarixiy voqea va tarixiy manzaralarni chuqur anglashlari uchun o'quvchilarda ijodkorlik ruhini uyg'otish yo'llarini izlash o'qituvchining eng muhim vazifasi hisoblanadi. Aks holda mavhum tasavvur orqali o'qitish yoki oddiy o'qish kabi usullar zamon talablariga javob bermaydi. Yana bir muhim omil o'quvchilar faoliyatini ma'lum tartib asosida tashkil etish, ya'ni o'tgan darslarda o'tilgan mavzularning keyingi dars mazmuni bilan uyg'unligini muntazam izlab borish zarur. Albatta, tarix darslarida o'quvchilar o'rtasida do'stona muhit yaratish har bir pedagog uchun muhimroq bo'lgan yana bir omildir. Tarix darsida qo'llaniladigan ijodiy topshiriqlar orasida tarix fanining ayrim mavzularida ijodiy ishlar yozish muhim o'rin tutadi. Ijodiy ish yozish orqali, shu bilan birga, o'quvchilarning yozma nutqi rivojlanadi, tarixiy sanalar, voqea-hodisalar, shaxslar va tarixiy joylarni tasavvur qiladi va uni o'z yozuvida ifodalaydi; ijodiy va tarixiy tafakkur shakllanadi. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda tarix fanida sobiq mustabid tuzum mafkurasidan voz kechish, yangicha yondashuvlar bilan bog'liq o'zgarishlar ro'y berdi. Fanni rivojlantirish va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot O'zbekiston tarixchi olimlari oldiga jahon amaliyoti yutuqlariga tayangan holda tarix fanini yuqori ilmiy-nazariy bosqichga olib chiqish va yangi ilmiy yo'nalishlarni o'zlashtirish vazifalarini qo'yimoqda. O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.A. Karimov tarix fanining avlodimiz tarbiyasida tutgan o'rniga yuksak baho berdi: "Tarixiy xotira albatta kerak... Inson kim bo'lishidan qat'i nazar, jamiyatning har bir a'zosi o'z o'tmishini yaxshi bilsa; bunday odamni turli e'tiqodlar ta'siriga olib bo'lmaydi.

Adabiyotlar :

1. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon,demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent: O'zbekiston, 2016.
2. Burhonova .S.T., Some Approaches to Teaching History of Uzbekistan in the Higher Education., European multidisciplinary journal of modern science <https://emjms.academicjournal.io/index.php/> Volume: 4
3. ЭШОВ Б.